

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III. V Ljubljani 1. decembra 1863. List 23.

◁ V A B I L O ▷

na naročevanje „Učiteljskega Tovarša“ za
prihodnje leto **1864.**

Kmali bodo minule tri leta, kar naš „Tovarš“ potuje po svetu, in z novim letom 1864, če Bog dá, bo pričel svoj četerti tečaj. Lepo se zahvaljuje vsem svojim blagim podpornikom, in prosi, da bi mu tudi še za naprej ne odtegnili svoje mile pomoči. Kakor do zdaj in še bolj, si bo „Tovarš“ tudi prihodnjč prizadeval, da bo povzdigoval domače šolstvo, učiteljstvo in sploh slovenstvo. Posebno se bo „Tovarš“ prihodnjč oziral na nedeljske šole s kratkimi, pa tečnimi berili za vsako nedeljo posebej, in bo izlagal iz svoje torbice večkrat kaj lepih napevov za cerkvene in druge pesmi. Rodoljubni gospod profesor Jožef Marn je blagovoljno obljubil, da bo svoje podučljive in mične „Pomenke o slovenskem pisanji“ nadaljeval; pa tudi drugi naši pridni sodelavci so nam svojo lepo pomoč zagotovili. — „Tovarš“ bo veljal tudi v prihodnje za celo leto 2 gold. 50 kr., za pol leta 1 gold. 30 kr. Prosimo pa, da bi se čast. g.g. naročniki kmali oglasili, da se pošiljanje ne bo zaderževalo.

Predništvo in založništvo.

Keršanska odreja.

IV.

Lenoba.

Tudi lenoba se včasih mladega človeka prav zgodaj postavi, in če se ji človek v mladosti vda, je večidel zanikern ves čas svojega življenja, ter si sam na duši in telesu, za časno in večno življenje veliko škoduje. Če ravno v tej reči starši svoje otroke naj bolj poznajo, pa vendar tudi učeniku ne manjka priložnosti, da spozná lenobo in zanikernost otrok za učenje in delo. Če toraj najde, da so ji kateri otroci posebno nagnjeni, ali da se ji zelo vdajajo, naj si vse prizadene, da jim gerdobno lenobo prav živo popiše, in jih prav z mladega od nje odverne.

a) Učenik naj mladini razloži, da je Bog človeka po storjenem grehu k delu obsodil, in večkrat še k trudapolnemu delu: „V potu svojega obraza si boš svoj kruh služil“. Delo je človeku za pokorjenje in očiševanje njegove duše. Če se tedaj človek v lenobi pase, se obsojenju svojega stvarnika ustavlja, in njegovo leno življenje stvarniku ne more drugače kakor zoperno biti, — in da je leno življenju kakor ljudem, tako tudi Bogu samemu res zoperno, skaži v prilikah, ki jih je Jezus sam pravil: Leni hlapec je po dopovedovanju božjega sina na rokah in nogah zvezan veržen bil v vnanje tamnice, t. j. v pekel. Zopet nam v podobi delavcev v vinogradu pokaže kristijane, kateri od zgodnjega jutra do terdega mraka v vinogradu delajo; lenuhe, ki čas prodajajo, je gospod poprijel in jih tudi poslal v vinograd delat, da bi nosili težo in vročino dneva; zvečer jim je še delil plačilo, toda le njim, ki so delali; — in božji sin ni le v prilikah kazal, da je le delavnost, nikakor pa lenoba Bogu dopadljiva, temuč je ta nauk tudi s svojim lastnim zgledom poterdoval. Od mladosti do smerti na križu je bilo njegovo življenje delavno, truda polno življenje: s svojim delom in trudom je on naše delo in prizadevanje, ne pa lenobe, posvetil.

b) Lenoba je že sama na sebi pregrešna. Še časno blago in premoženje se nekakor z lenobo, temuč le z delom, trudom in prizadevanjem zadobi. Ali bo mar kristijan večne, neskončne, neprecenljive dobrote z lenobo zadobil? Nikakor ne! Z lenobo človek zametuje naj več dobrote, ne spozná vrednih svojega prizadevanja, toraj s tim zgubi tudi nebesa, in si z lenobo le služi pogubljenje.

c) Razlôži svojim učencem in učenkam na dalje, da lenoba ni le sama na sebi pregrešna, temuč da iz nje izvirajo tudi druge pregrehe. Človek je za delo vstvarjen, in mora vedno kaj opraviti imeti: ako si spoštenega, dolžnostim svojega stanu primerjenega dela ne izvoli, iskal si bo pa drugačnih opravkov. Leni bo iskal družine, in kake družine? ne pridnih, ker družina pridnih ga bôde; iskal bo družine sebi enakih, družine lenuhov; med njimi bo slišal slabo govorjenje in dobil igre, pijančevanje in druge posvetne in pregrešne kratkočase; med njimi bo imel priložnost, da bo zapravljajl denarje in premoženje. Zapravljajti premoženje se bo toraj naučil, zaslužiti si ga pa v lenobi ne bo mogel; mislil bo tedaj, kako bi si lahko in zložno denarja in časnega blagá zadobil, mislil bo na zvijače, goljfiije, tatvine in druge krivice. Ti in taki naj hujši grehi izhajajo iz lenobe, kar sv. Bernard v neki priliki živo popiše, rekoč: „Kakor se voda, ki je v globočinah zaperta in se ne odteka, usmradi in mnogoteri merčes zaredí, tako se človek v lenobi popači, in se vdá vsemu nečistemu veselju“. — In zopet pravi neki cerkveni oče: „Ako hočeš, da bi te hudi duh ne skušal, tako ne daj, da bi te dobil v lenobi“.

d) Ako se ti pa otroci na lepo prigovarjanje ne vdajo, jih s silo in kaznovanjem k delavnosti in pridnosti primoraj. V taki okolisčini jim boš s kaznovanjem še posebno dobroto skazal. Kolikor je v tvoji moči, napeljuj otroke tako, da bodo ne le v šoli, ampak tudi doma se učili ali pa kaj družega njim primerjenega dela imeli; ne daj, da bi se brez vsega dela po vasi ali drugod klatili in lenobo pasli; ako lepa beseda ne zdá, le oestro jih vzemi v strah. Če ravno otroci zdaj še ne morejo prevdariti in spoznati, kako dobro jim hočeš, ti bodo pa v poznejših letih, ko bodo bolj spoznali, zato hvalo vedili, še toliko bolj pa ti bodo v večnosti za tvoje prigajnanje k pridnosti in za vse tvoje prizadevanje hvaležni. Naj pristavim sem še znane besede pervega našega pesnika, ki pravi:

„Lenega čaka stergan rokav,
Pal'ca beraška, prazen bokal“.

Od druge strani pa mladini kaži, kako naj se čas življenja pridno obrača.

a) Imeniten je čas pričujočega življenja; kar v njem po božji volji, pridno, po svojem stanu zvesto in v imenu božjem delamo, delamo vse za svoje zveličanje. Koliko dobrih del

tedaj pridni človek stori! kolika škoda pa je, sedanji čas v lenobi zapravljati — ker se v večnosti nič več popraviti, nič več delati, nič več pridobiti ne dá!

b) Čas življenja — čas dela — akoravno je imeniten, je pa vendar le silno kratek. Dan za dnevom tako neprevidoma zginе, nič več ga ni nazaj, — starost se tako naglo približa, da ne veš kdaj, naj daljše življenje proti večnosti ni toliko, kakor en trenutek proti celemu dolgemu življenju. Vidiš, kako škoda je le ure, ktera bi ti v nemarni lenobi pretekla!

c) Ne dá se pa pretečeni čas za noben denar, za nobene zaklade nazaj priklicati ali kupiti. Vsaka škoda se še dá poravnati; le sama škoda zgubljenega časa se ne dá nikoli več poravnati.

Vsakemu ne še popačenemu mladenčku, vsaki še nedolžni deklici, pa tudi vsakemu vestnemu, keršanskemu učeniku bodo te zveličanske in slehernemu razumljive in po dolgih skušnjah toliko spričane resnice, ako jih le živo spremisli, teknile in pripomogle, da bo vsak časek v delu svojega stana po duhu keršanstva rad in z veseljem prav obračal, to je, da bo vsak neprenehoma spolnoval vse dolžnosti svojega stana, in ne le zavolj časnega, pozemelskega, minljivega dobička, ampak veliko več zavoljo večnega, nebeskega, neminljivega plačila, ki ga od gospoda vinogradovega — od svojega sodnika sme pričakovati.

Pedagogično zdraviteljstvo.

Spisuje F. Vigele.

(Dalje.)

3. Pogreški vestni in verski.

Pogreški poželjivosti ali vestni se pri mladini naj gosteje nahajajo. Čeravno izvirajo tudi iz lahkomiselnosti, velike čutnosti, razberzdane domišljivosti, dolgega časa, iz slabih zgle-
dov in iz zapeljivosti, je vendar le prvi vzrok brezskernost, nespravедljivo prizanašanje, napčno ravnanje, neprikladnost pri domačem in šolskem odgojevanji. Posamesne vestne napake se, ako se hitro in skerbno ne ustavijo, da se ne ponavljajo, lahko rodé in vkoreninijo prave verstne pogreške. Ozdravljali bi se ložeje, ako bi imeli odgojniki sami vselej za to potrebnih lastnosti. Za vestne pogreške imamo dobrih pripomočkov; pa

rabiti se morajo prikladno in dosledno. Pogosto pa tudi razmere in okolisčine zaderžujejo, da se ne morejo ozdravljati. Vselej pa je to težko odgojnikovo opravilo, in toliko težje pa še za učitelja, ki se mora boriti z razvadami, ki izvirajo iz domače izreje, in zato je večkrat vse njegovo skerbno prizadevanje zastonj. Pa zaderžki ne smejo ostrašiti učitelja; ne sme zanemarjati svojih svetih dolžnosti. Pregrehe, ki jih hočemo tukaj prav kratko omeniti, so:

1. Lažnjivost. V lanskem tečaju *) je „Tovarš“ že o tem dosti obširno in umno govoril. Zatoraj tukaj le še nekoliko:

a) Učenci pripovedujejo v šoli in doma večkrat od reči drugače, kakor so v resnici, to pa večidel le zato, ker reči niso dobro ali prav razumeli ali pogledali. To nikar ne šteje za laž.

b) Zapaziš, da se je učenec zlagal, resno ga posvari; pa njegov pogrešek ne slikaj pregerdo, ne gerdi ga čezmerno, ker tako ravnanje ne tekne.

c) Se je kak učenec pervikrat zlagal, ga po šoli samega poduči, da je lagati se gerdo, da je Bogu laž ostudna, in da zasluži kazen. Naj ti obljubi, da se ne bode več zlagal. To pa stori le, če drugi učenci niso zapazili, da se je zlagal. Moraš koga pa pred vsemi učenci posvariti, govori resno.

d) Zapaziš, da se ti je kak učenec zlagal, ne preiskuj preveč ali napčno, da se ti učenec terdovratnejše ne laže.

e) Izvira laž od tod, da si do zdaj kakemu učencu pre-rad ali premalo verjel, ali da si ga napeljal po napčnih vprašanjih do laži, odpravi te vzroke.

f) Izvira lažnjivost iz preojstre domače izreje, pogovori se s starši, poduči jih, kaj naj storé.

g) Laži iz lahkomiselnosti naj se kaznujejo tako, da pri lažniku prav neprijetne vnanje čute izbudé.

h) Pri lažih iz naposti in terdokornosti vnanje kazni malo opomorejo; božja beseda, vcepljenje pobožnosti je tu naj boljši pomoček.

i) Izvira laž iz bojazljivosti in strahu pred kaznijo, naj se ne kaznuje, če učenec svojo laž hitro prekličé; resnobna graja je večidel tu dovolj, ojstreje kazni pa so navadno nepriстойne.

*) Glej 17., 18., 19. in 20. list 1862.

k) Se kak učenec zlaže zato, da bi součencu vstregel, ali ker se mu smili, da bi ga kazni rešil, take laži naj se naj mehkeje kaznujejo, če samo opomini še niso dovolj.

l) Izvira laž iz samopašnosti, namreč, da bi si učenec česa pridobil, post. hvale, kake reči svojega součenca i. t. d., take laži se komaj dovolj ojstro morejo kaznovati.

m) Večkratne, posebno terdovratne laži naj se kaznujejo z vnanjimi kazni, pa učitelj naj si prizadeva, da tudi serce omeči; razun tega še tako ojstre kazni ne bodo veliko opomogle.

Na lažnjivce naj učitelj gledé njih besedi dobro pazi, da kolikor mogoče varuje, da se mu ne lažejo. Vredi svojo obnašo tako, da lažnjivec občuti, kako prijetno je, če se komu zaupa in verjame, pa tudi kako neprijetno je, če se komu ne more prav verjeti, in da se pregreha čedalje bolj in bolj razkaže.

2. Nagnjenje do tatvine večidel izhaja le iz domače izreje, in učitelj nima drugih pripomočkov, kakor vest in vero, ki pa večidel le malo opomorejo, če otroci vidijo domá napéne zglede. Mislil si bode morebiti kdo: taki starši so vendar le bela vrana. Odgovorim: takih starišev, koji bi naravnost ukazali krast iti, res ne bo veliko, — pa, žalibog, taki se vendar nahajajo, ki velijo, da naj gre otrok na to ali uno njivo, po zagrado, in naj prinese ta ali uni sad i. t. d. Več staršev pa je, ki ne pozvedujejo, kako je otrok kako reč, ki jo je od kod prinesel, dobil, ali mu jo je kdo dal, ali jo je sam kje vzel. Tudi to molčeče privoljenje napeljuje do tatvine. Omenil sem že, da učitelj težko težko ozdravlja ta pogrešek. Ojstre kazni rodé večidel še večjo potuho in zvitost.

3. Zavist, nevošljivost in škodoželjnost se že v prvi mladosti vkoreninijo, ako se jim ne nasprotuje. Zavist in nevošljivost se razvijate že v prvi mladosti, če so starši tako neprevidljivi, da dobre lastnosti drugih otrok prenapeto hvalijo, obdarujejo in pri takih prilikah otroka, ki takih lastnost nima, kaznujejo zato, da bi v njem britke čute zbudili. Posebno pa se nevošljivost vcepi, če se kakemu otroku pred drugim prednost daje. Iz zavisti, t. j. žalosti nad tim, da imajo drugi blagó, kojega mi nimamo, in misleči to blago posesti, ali še bolje ali saj tako vredno, kakor ga imajo drugi, — izvira nevošljivost, ktera k zavisti še željo pridruži, da bi drugi svoje prednosti in imetke, kterih po naši misli ne zaslužijo,

zgubili. Zloradost, ki se zeló z zavistjo in nevošljivostjo veže, je radost, ki jo občutimo nad nesrečo drugih, in izvira iz prerobaste samopašnosti, in če se presirovo razkaže, nanznanja že skoraj popolno popačeno serce. Pogreški nevošljivosti rodé navadno še več drugih razvad in so eden izmed poglavitnih virov občnega vestnega shujšanja. Tudi kvarijo telo, ker kračijo spanje in tek, zaderžujejo rast in poredbo, storé vpaden obraz, blede lice, in ker razvitek telesnih močí zaderžujejo, slabé in dušijo tudi duha. Skerbna in dobrohotna odgoja lahko in gotovo tem razvadam v okom pride in jih zabrani; če so se pa že vkoreninile, se sicer počasno, pa gotovo odpravijo, če se s bolnim otrokom dobrohotno obnaša, če se priložnosti odpravljajo, in njegovo prizadetje in njegove dobre lastnosti priznavajo. Dalji pripomočki so: zbuja, hrana in okrepečevanje simpatetičnih čutov, vdeležbe soradosti in sozajljenja, — pospešenje veselega serca in dušnega mirú; — gerdoba tih pregreh, pa tudi čisto veselje sočutljivega serca — in božja volja naj se razlaga učencem.

(Konec prih.)

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Naj omenimo še nekaj posebnega v tistih časih. Grof Torres hotel je napraviti za Jude posebno šolo v Gorici; tudi za Terst je nasvetoval posebno judovsko šolo. Grof Lamberg pa je rekel, da bi bilo to dobro in naj se jim posebej učitelj postavi, ako tega želé, siliti jih pa v to, rekel je, nepristojno zdí se mu tukaj v svobodni morski luki. Leta 1776. imela je judovska trivialna šola v Gorici novega keršanskega učenika Petalussi-ja.

Po normalni šoli in po glavnih šolah razširjalo se je zboljšano šolstvo po deželah. Najprej pa je bilo treba, da so bili učeniški naučeni. Večidel se je to zgodilo na normalni šoli, tiste pa, ki so bili že v službi, pošiljali so jih za kake dva ali tri mesce na bližnje glavne šole.

Rekli smo že poprej, da je cesarica naj poprej po svojih grajsčinah šole zboljšala in vredila, in tako naj lepši zgled dajala. Povsod, kjer je bila patron šol, postavila je šole iz novega, ali odločila druge primerne poslopja. Nje zgled so ponesemali posamesni velikaši, da bi ji bili vstregli, ker so vedili,

da modra vladarica vsako prizadevanje za šole visoko ceni. Kjer je po škofijah višji pastir za šolstvo vnet bil, posnemali so njegov zgled tudi nižji duhovni. Naj več pa je opravil pri šolski komisiji posebno tisti njenih udov, ktereга zadevala je naj večja teža opravil. Ako je bil ta sposoben mož, ako ga je pri tem podpirala komisija in deželna vlada, tako je bilo v kratkih letih toliko storjeno, da se je vsak moral začuditi primerjavši prejšni stan s sedanjim. In kako pa je vedila modra cesarica to ceniti! Njena roka je bila zmirom odpertá za take naprave, in take gospode vedila je pohvaliti in počastiti. Gospoda grofa Torres, ktereга smo že večkrat slavno v misel jemali, pohvalila je v posebnem pismu, ktero lepo spričuje njeno materno skerb, in podarila mu je 1000 gl. s pristavkom, da je že on kaj tacega že davno zaslužil.

Izmed vseh dežel terpelo je Česko naj huje v poslednjih dveh vojskah pod cesarico Marijo Terezijo. Globoke rane se še niso zacelile, kar pride huda lakota v deželo. Vkljub tem nevzgodam pa opomogla si je v kratkem času dežela, in nikjer se ni ljudska šola tako lepa razcvitala kakor tamkej; v nobeni deželi se ni tako očitno pokazalo, koliko blagoslova more ljudska šola donašati ljudstvu.

Spomladi leta 1775. stopila je v djanje šolska komisija za česko kraljestvo. Nadzornik vseh ljudskih šol na Českem tedaj tudi poročevavec komisije bil je dekan Kinderman, ki je zapustil za zmirom kraj, kteri je po njem slovel po celem svetu.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

XXI.

Sklanjanie prilogov brez člena.

Opombe.

1. Snovne in miselne imena v splošnem pomenu ne prejemo člena.

O tih imenih govori se pod št. IV., kjer se razlaga od raznih imenskih plemen; tam je rečeno, da se snovne in miselne imena pogosto rabijo brez člena in da večidel nimajo množnega števila.

Kedaj pa se rabijo te imena brez člena? Kadar govorimo od njih v splošnem pomenu.

Prav kratko rečeno in dobro, ali veliko premalo, da bi otrok razumel.

Učenka pride v štacuno. Nagovori jo kramar: Kaj bi rada? Popirja bi rada.... Papier will ich kaufen.... Kakšnega pa? Dajte mi tega! (pokažite na polico): Geben Sie mir das Papier, welches

Mož stopi v štacuno in pravi: sukna bi rad za sukno... Der Mann will Tuch kaufen. Stačunar položi več sukna, ter reče: Izberite si! To sukno mi dopade . . . Der Mann hat das Tuch gekauft.

Popotnik stopi v kerčmo in pokliče maselc vina in kosček mesa. Kerčmar veli: Izvolite, hočete li starega, novega — (če je v jeseni), črnega, rudečega? . . .

Splošno je nasprotno določenemu, izbranemu. Das allgemeine ist dem speciellen entgegengesetzt.

Kupil sim kruh, . . . kruha . . . dajte mi vino . . . vina . . . ponudite mu meso . . . mesa . . . , kruh, vino, meso, pomeni reč poprej določeno; kruha i. dr. pomeni splošen pomen teh imen in Slovincu rabi tukaj rodivnik (genitiv. partitivus).

Ravno to veljá od miselnih imen. Zgledi naj to pojasnujejo: Zvestoba se redko nahaja (sploš. pom.) . . . Treue ist eine seltene Tugend. Zvestoba tega posla vso hvalo zasluži Der Fleiss dieses Dienstboten ist allen Lobes wert.

Glaube, Hoffnung und Liebe sind göttliche Tugenden. Vera, upanje, ljubezen so božje čednosti. Was ist der Glaube des Christen? Kaj je vera pri kristijanu? Armut ist keine Schande...

Tako in enako naj skuša učitelj pojasnovati pomen splošnega in posamesnega. To je toliko bolj potrebno, ker Slovenec tukaj rad pomote dela.

Te pravila nam pa tudi očitvidno kažejo, da Nmec svojega člena nima le zato, da z njim spol naznanuje, temuč tudi zato, da z njim izrazuje pomen določenega in nedoločenega, splošnega in posamesnega.

(Dalje prih.)

Pomenki

slovenskem pisanji.

XLVII.

U. „Tonček je skubil barvene lise na žimnatej torbi“, — inako berem, ako se ne motim, skubel, ali ne?

T. Tako je tudi prav, skubil je pa napak.

U. Zakaj?

T. Zato, ker se šteje glagol skubiti skubem v I. red in 3. razred — med tiste, katerim *b*, *p* ali *v* osnovo zapira, in glagoli I. reda, katerim soglasnik osnovo zatika, privzemajo v djavnem deležji preteklem za moški spol poliglasni in pregibljivi *e* pred obrazilom *l*, n. pr. pekel, kla, *o*; strigel, gla, *o*; skubel, bla, *o*. Ko bi se skubil pisalo, bi se moglo razlagati iz skubiti, skubil, skubila, skubilo, po IV. redu, kar pa ne gré.

U. Pa je težko vselej spoznati, kdaj naj se piše *e* in kdaj *i*.

T. Velikrat se to spozna iz ženskega spola ali iz množnega števila prav na tanko, p.: poveznil — *ila*, velel — *ela*, storil — *ila*, nosil — *ila*, kar je zlasti začetnikom in tujcem dobro pravilo.

U. Tako graja Janežič oblike skubljen, grebljen, kakor nešen, molšen itd., ter pravi, da so napačne.

T. Res so napačne, kar glagolske verste do dobrega kažejo. Le v IV. verstí ali v IV. redu se enake spreminjave godijo, v I. pa so pravilne oblike: dolben, skuben, ogreben, ozebene ali ozeble roke ne pa ozebljene, nesen, molzen, pasen, grizen. Nasprot pa so v IV. redu prave: dobljen, lovljen, lomljen, vabljen, topljen (iz topi-en), nošen (iz nosi-en), gasiti — gašen (n. gasi-en), voziti — vošen (iz vozi-en) itd. — Iz I. verste se vendar precej sploh govori in piše terpívno deležje rašen, rasčen, z arašen grešnik!

XLVIII.

U. „Le ena reč jej je bila pri njem na poti in sicer ta, da ni umel českega. Ona pa, dasi je nekđaj nemški umela, pozabila je uže davno... Ivan je tolažil babico s tem, da česki ume;.. Otroci in služabniki so nagovarjali gospoda Proška po česki in on jim je odgovarjal po nemški...“ Zakaj piše nemški, česki ume, po česki, po nemški govori ali odgovarja, zakaj ne nemško, česko, po nemško? To se mi zdi čudno! Morebiti te vženem s tem v kozji rog?!

T. I kaj še! Poslušaj na tanko, kako Slovenec govori, in že po govoru lahko spoznaš, da se prav piše: nemški, česki govori, po francoski zna, po latinski se je odrezal. To veljá pa le v prilogih na *ski*: bratovski, moški, nemški, sicer je srednji spol v navadi: veliko, dobro, nizko itd.

U. To nič ne dé, ker tudi v teh prilogh se v prirečji ali v srednjem spolu glasnik na koncu le na pol ali celo ne sliši: *velik', nizk', visok'*. Prava, dobra izreka je *res veliko, nizko, visoko*; toda po tej se una pisava še ne skaže. Mislim si lahko, da se glasi: *mošk', nemšk', francosk'*.

T. Da je una pisava prava in dobra, se vidi iz tega, da so že nekda v staroslovenskem, pa tudi v novoslovenskem tako pisali. *Dalmatin* že piše v svoji prestavi svetega pisma: Inu je bilu pisanu *Judovski, Gerčki* inu *Latinski* (Jan. 19. 20.), ne pa *Judovsko* ali *-sku!*

U. To je že nekaj!

T. Pa se da še nekaj dostaviti v boljše pojasnjenje. Ako rečem: *nemški* govorim, *francoski* umem, *latinski* znam, si mislim lahko: *nemški, francoski* jezik. Po *nemški* govori, po *francoski* se vede, po *latinski* poje, si pa mislim: po *nemški* besedi govori, po *francoski* šegi ali navadi se obnaša itd.

U. Tudi to je nekaj!

T. Vendar tega ni treba. Da je *res* toživni sklon v teh primerah in da je prava oblika v prilogh na *ski* namesti prirečja, se pokaže v prilogh z drugačnimi obrazili, p.: po domače (nach häuslichem Gebrauche), po naše (nach unserer Art), po volče (nach Art der Wölfe), po pasje ga je segnal (hündisch, wie einen Hund); po *gosposki* (nach Art des Adels), po *bratovski* (brüderlich), po *nemški* (auf deutsch). S tem pa ni rečeno, da bi po *nemško, po francosko* govori, *latinsko* zna — bilo napačno.

U. To pa to! „Da ni umel českega sc. jezika“ — to je, kaj pa de, pravilno; vendar, ali bi se ne smelo tudi reči: da ni umel česki ali pa česko?

T. Ako se vzame česki ali česko po prirečji, prislovnno (adverbialiter), bi pač se smelo reči tako, sicer pa ne.

Vprašanja pri letošnjem konz. spraševanju.

(Dalje.)

Nalog iz številstva menimo, da nam ni treba tukaj izdelovati, ker jih vsak številar, če le količkaj misli, lahko reši. Mladim številarjem podamo tukaj le same odgovore teh nalog, ter jim svetujemo, da naj jih izdelujejo po vodilih, ki nam jih kaže knjiga „Methodik des Zifferrechnens“. Pri št. 7. izide

70 $\frac{1}{5}$ \bar{u} , pri št. 8. 29 $\frac{27}{37}$ pl. in pri 9. 214 $\frac{19}{22}$ gold. star. dn. = 225 $\frac{267}{440}$ gold. nov. dn. ali avstr. velj.

10. Podlaga za spešni nauk v številenji iz glave je, da se um bistri, to je, da se učenci vselej po natančnem ogledovanju zavedó, kaj in kako se dela, kadar se števili. Naloge za številenje naj bodo vedno razumljive, mikavne in take, ki so iz življenja za življenje. Vse vodila in prihitljeje morajo otroci iz mnogih primernih zgledov sami posneti, ne pa, da bi se jim kar mehanično v glavo zabijali, kakor se, žalibog, le prerado godí. Učitelj naj naloge pri številstvu tudi tako vreduje, da se vsaka druga že po kaki prejšnji posnema, da se tedaj učenci vedno vodijo od znanega k neznanemu. Tudi naj se naloge po vseh mogočih vižah izdelujejo in naj se z njimi vedno kaj sklepa, kar koristi vsakdanjemu življenju, t. j. da se učenci vadijo različnih mer, cen, kupčijskih navad, varčnosti i. t. d. Od drugega šolskega razreda naprej pa naj se številenje iz glave vedno druží s pismenim številjenjem in sicer tako, da naj se vsaka naloga (če ne po pravi, saj po manjši meri) najpred izdela iz glave, potem še le pismeno. Taka pot pelje učence tje, da se zavedó, kaj delajo, in da znajo rabiti številske razpole.

11. Kako različno se rabijo izreki pri naj višjih in visokih gosposkah in osebah, se nemški pisavec naj bolje navadi, če bere in primerja različne take nemške knjige, ki to reč na tanko pojasnujejo. Slovenec ne pozná toliko različnih naslovov. On pravi, post. cesarju: presvitli cesar, — knezu: svitli knez, — papežu: sveti oče, — škofu: prečastiti škof (knez in škof); vradnijam papristavlja: preslavni ali slavni. Za vse druge stanove pa velja naslov: prečastiti ali častiti. Kar je več, ni slovensko, ampak je le samo ptuje posnemanje, kar pa slovenski govor bolj kazí, kakor lepša.

12. „Beseda gine, zgled rine“. Resnica tega izreka se nikjer očitnejše ne kaže, kakor pri odgojevanji mladosti. Če odgojnik učence še tako lepo uči in za dobro vnema, če jim pa sam tega pri sebi t. j. s svojim obnašanjem ne kaže in ne terdi, je vse njegovo prizadevanje zastonj. Mladost ima prirojen nagon, da vse posnema, kar vidi; zatoraj se ji morajo dobri zgledi kazati in priljubovati, slabi pa odvrčati in grajati. Naj raje pa otroci posnemajo vse, kar naj bližje vidijo t. j. zglede pri starših, bratih in sestrah, pri učениkih i. t. d. Ve-

čidel veljá tudi izrek: „Kakošni starši, taki otroci, — in kakoršni učenki, taki učenci“. Zatoraj naj učenik vsako čednost, ki jo tirja od otrok, najpred sam kaže in učence uči bolj z dobrim zgledom, kakor pa s suho besedo.

13. Ura in učitelj. Kakor ura meri in odločuje čas, tako tudi učiteljeva delavnost odločuje šolsko stanje in izobrazenje. Kjer šola lepo napreduje, napreduje tudi človeštvo. Toda ne gre dobro vsaka ura, pa tudi vsaki učitelj ne dela v šoli spešno. Učitelj, ki hoče svoje dolžnosti čversto spolnovati, mora tudi skerbeti za svojo zdravje, da ni bolehen, pa tudi za mirno in veselo serce, da ni čmerin in zbadljiv; on mora biti kakor ura, ki je iz dobre robe, da ne zaostaja, pa tudi ne gre prehitro in se vedno ne kazí. Učitelj naj bo že po vnanjem odkritoserčen; vera in čednost naj mu bote moč, ki ga vnemate za njegovo imenitno delo; vse njegovo obnašanje v šoli in zunaj šole naj bo tako, da se mu že na obrazu vidi, da je zvest svojemu stanu. Učitelj, ki se hlina in le na videz kaže, da bi kaj veljal, je podoben namalani ali slepi uri, ki je zunaj lepo ozaljšana, znotraj pa prazna in nič vredna. Učitelj naj bo podoben uri, ki kaže sekunde, minute in ure; on naj pri podučevanju gleda in pazi na malo in veliko; naj stavno napreduje, in naj nikar ne pozabi, da se mora vsaki nauk v šoli večkrat ponavljati, tedaj naj bo tudi podoben uri, ki vsako četert ure tudi ure ponavlja. Učitelj pa naj bo tudi, kakor je srenjska ura v zvoniku, po kateri se vsi srenjčanje ravnaajo; njegovi lepi nauki in zgledi naj se očitno kažejo in na serca bijejo.

(Konec prih.)

Novice.

Iz Kojnic. Dragi „Tovaraš!“ Tudi pri nas se je pričelo šolsko leto, katero nam je pridobilo mnogo učencev. Prišel je tedaj čas, ko se bo ljuba mladost podučevala in pripravljala za svojo časno in večno srečo. Izročena nam je mladost, ki jo bomo vodili in izobraževali enako vertnarju, ki oskerbuje in odgojuje sadiko v varnem zavetju, da čversto napreduje, upljivo raste in prinese dobri sad. Starši izročé učitelju svoj naj dražji zaklad, ki ga imajo. Učiteljev stan je tedaj gotovo zelo važen, pa tudi zelo težaven. Ako pa z njegovim imenitim in težavnim delom primerjamo tudi njegovo plačilo, se nam zdi marsikaj narobe. Tu pa tam se še učitelju taka godí, da dobi svoje plačilo še le takrat, kadar drugi hočejo. Ne bodi hud, ljubi „Tovaraš“, ker ti potožim, da se meni vsako leto tako godí. — Veseli me, da imam priložnost, da te berem, ker mi na vse strani, posebno pa za šolo

toliko lepega in koristnega ponujaš. Po tebi tudi zvem, kako napreduje slovensčina po drugih krajih; toda žali me, če se ozrem po naši okolici; težko dobim tukaj domoljuba razun čast. g. g. duhovnikov. Gotovo boš mislil, kako je to, da je pri nas taka, in morda boš našim g. g. učiteljem pripisoval, da so tega krivi; in rečem ti, da bi ne sodil popolnoma krivo. V naši nadžupnijski šoli v tretjem razredu se še zmiraj zabija nemščina otrokom v glavo, ker imamo, žalibog, učitelja, ki ne razumé besede slovenske. Prazno slamo mlatim tedaj, ako podučujem v prvem in drugem razredu v domačem slovenskem jeziku, otroci pa se potem v tretjem razredu učé same nemščine. Učimo slovensko mladino, tudi če jo nemščine učimo, vselej le na podlagi slovenskega jezika, in ne pozabimo, da je šola brez domačega duha svetilnica brez olja, ki iz nje ne sveti luč prave omike, še manj pa upanje za boljšo prihodnost. **Z Bogom!** J. Delakorde.

Iz moravske okolice. V Moravčah bodo menda vendar pričeli novo šolsko poslopje zidati; sedanje staro bodo poderli, in namesto te gosp. Wurzbach-ovo prostorno hišo z lepim vertom kupili, ter jo v ta namen predelali tako, da bote dve šolski sobi, stanovanje za dva učitelja in cerkvenika. Mnogo let se je že o tem govorilo in komisarilo; zdaj je pa že vse za trdno vravnano, in v kratkem času bo sozidano veliko, lepo in prav primerjeno poslopje, v katerem bodo lahko vsi moravški otroci prostor imeli; ne pa kakor dozdej, ko so komaj tretjino za šolo ugodnih otrok v tesen kurnik vrivali. Ko o tem pišem, naj povem še od nekega družega šolskega poslopja v studenski fari na Notranjskem, ktero se že skoro deset let zdeluje, in za ktero so tudi že veliko denarja potrosili, pa vendar ni še tako veliko, da bi ga polž na herbtu nesel. Davno je že vse za zidanje vredeno: delež od dežl. patrona v denarji in ves potreben les od kneza Windischgrätz-a je odločen; učiteljski dohodki v predloženem fasionu so tudi poterjeni, ktere pa še sedanji organist večidel vživa. Večkrat se srenjski možje o tem posvetujejo; pa polž pokaže svoje roge, in srenjčanje — strahoma molčé. V vasi Gorenjah, v fari studenski, kjer je komaj 20 hiš, so vasčanje sami nekega privatnega učitelja začasno dobili, da njihove otroke podučuje, dokler se ne postavi omenjena šola. — 29. oktobra t. l., kakor je „Tovars“ povedal, bil je zbor za uč. vdove in sirote. „Tovars“ pa bi učiteljem zeló vstrežal, ako bi od tega in tudi od vsakega zbora kaj več povedal. *) Nekega veljavnega gospoda sem slišal govoriti, da ni prav, ako ljudski učitelji, ki se trudijo za korist dežele, morajo sami za svoje zapuscene skerbeti, kar njihova borna plača ne nese in tudi njihov stan tega ne tirja. Verh tega ima pa še vsak svoj poseben, pravičen izgovor: revež tako, bogati in stareji drugače. **) Nasvetoval pa je, da za javno korist naj bi se pri zemljišnih davkih nekaj naložilo, od koder bi ne samo uč. vdove in sirote, ampak tudi stari dosluženi učitelji svoj primeren vžitek od gosposke dobivali. To posnema vredno misel je oni

*) „Tovars“ bode o svojem času ves stan te družbe na tanko razložil — in tudi marsikako mlačnost ogreval. Vredn.

**) To je vse res; toda h komur pomoč sama ne pride, je mora iskati. Vredn.

gospod hotel v dežel. zboru sprožiti. Menim pa, da bi bilo še boljše in koristnejše, in to vsi želimo, ako bi se na to vizo najpervo za učitelje poskerbelo, da bi se njihova pičila plača zboljšala, potem bile bi tudi uč. vdove in sirote bolj oskerbljene. Po tej poti bi se tudi mnogim krivicam in napakam, ki se tu pa tam nahajajo pri učiteljskih plačah, v okom prišlo.

M. J.

Iz Ljubljane. Razpis preč. tukajšnjega knezoškof. konzistorija, razglašen 4. nov. t. l. pod št. 1474/265 učiteljem posebno za glavne šole priporoča novo knjigo: „Rechnungsübungen für die Wiederholungs- und Fortbildungsschulen“, ki je prišla na svitlo v dunajski zalogi šolskih knjig in velja 24 kr.

— Drugi razpis ravno od ondot pod št. 1592/307, dne 12. nov. t. l. razpisuje po prošnji preč. teržaškega škofijstva te le učiteljske in orglavceve službe v teržaški mestni okolici: *a*) v Preseku (Prosecco - Contovello) s 366 gold., *b*) v Barkoli (Barcola) in *c*) v Ketnari (Cattinara) s 357 gold., in *d*) službo za učiteljico (za šolske nauke in ženske ročne dela) na Občinah s 315 gold. letnih dohodkov. Prosvinci in prosivke za te službe morajo znati slovenski in laški, in naj ravnajo prošnje do sl. mestne gosposke v Terstu do konec preteč. mesca.

— 16. vezek „Cvetja“ nam je prinesel „poezije Janeza Bilca“, ktere se bodo gotovo posebno slovenskim učiteljem in učencem, pevcem in pevkam močno prikupile, zato ker imajo tudi več pobožnih (posebno lepih božičnih) pesem. Sploh je želeli, da bi se „Cvetje“ vedno lepše razcvitalo, razširjalo in podpiralo.

— Tudi je prišel na svitlo prvi zvezek zanimive M. Majarjeve knjige pod imenom: „Uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska“.

— Dobili smo že davno naznanjeno lepo knjižico: „Nauk za mladino od Marka Antona Mureta“ (Institutio puerilis). Na svitlo dal dr. V. Fassetta. V založbi Geroldovi na Dunaji. To delce ima nauke za mladost v vseh navadnih jezikih našega cesarstva. Slovenski prevod je preskerbel naš verli gosp. U mek - O kiški. Teh zlatih vodil naj bi ne pogrešala nobena ljudska šola!

— Blagi podpornik našega „Tovarša“, č. gospod J. Marn, ka-tehet in učenik slovensčine v tukajšnji viši gimnazii, je dal od svojega zanimivega spisa v našem listu še nekaj malo iztisov posebej natisniti in sicer pod naslovom: „Jezičnik, ali pomenki o slovenskem pisanji“, ki se dobí pri gospodu pisavcu za 50 kr. Ni nam treba hvaliti te čverste knjižice; hvali se sama z izvirnimi, učeni in v ob enem tudi s kratkočasnimi 50. pogovori z učencem in tovaršem.

— Ravno kar so v g. J. R. Milic-evi tiskarnici s čednim notnim tiskom donatisnjeni „Gorenski glasi“ (drugi zvezek), ki jih je zložil in na svitlo dal marljivi g. Andrej Vavken, cerkljanski učitelj. Drugo pot več od teh mičnih glasov.

Na preji.

Allegretto.

Fr. Sr. Adamič.

Sempre crescendo. *sfz* *p* *sfz*

Ko - lo - vra - te na - žgi - mo zdaj, Le
 ur - no se ver - te - jo naj! Su - kaj - mo
 nit in gle - daj - mo, Da le - pa pre - ja
 te - kla bo.

2.

Da lepa preja tekla bo,
 Zapojmo tudi pesmico!
 In mislimo: s kolovrati
 Življenje naše se vertí.

3.

Življenje naše se vertí,
 Nam delati se zlo mudí;
 Nam vsaka reč vzdiguje glas:
 Minul bo kmali zlati čas!

4.

Minul bo kmali zlati čas!
 Pobrala merzla zima nas;
 Zatoraj pridno delajmo,
 Življenje svoje boljšajmo!

5.

Življenje svoje boljšajmo,
 Doklér ga še zamoremo;
 Vretena pa nažgimo le,
 Naj urno se okrog verté!

A. P.

Premembi v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofii. G. Franc Mercina, pot. pripravnik, gre za učitelja v Podrago. *)

*) V zadnjem listu v premembah naj se bere Janez Uršič, učitelj v Dolu, ne pa v Senožečah. Vredn.

 Današnjemu listu je pridjan naročilni list.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.